

Alternative Strategies for Developing Research-and-Evaluation Culture and Capability of Professional Teachers as a Change Agent for Driving to Knowledge-Based Schools: A Complete Needs Assessment Research

Suwimon Wongwanich

ABSTRACT

The objectives of this study were: (1) to identify the components of teacher professionalism in the aspects of research-and-evaluation culture and capability, (2) to study the current state of teacher professionalism and identify the needs of teachers in developing teacher professionalism; (3) to analyze factors affecting teacher professionalism; and (4) to identify the strategies for developing teacher professionalism. The research method used in this study was correlational research. The samples were 2,406 teachers from 4 regions and Bangkok Metropolitan. The research instrument was a 5-rating scale questionnaire of which the Cronbach's Alpha reliability coefficients ranged from 0.83-0.96, and the construct validities were confirmed using LISREL analysis. A complete needs assessment research was performed, i.e. needs identification using PNI_{modified} needs analysis, and needs solution. Data were analyzed through use of LISREL analysis and descriptive statistics, i.e. means, standard deviations, and percentages. It was found that teacher professionalism consisted of 2 components: research-and-evaluation culture (belief and practices factors), and research-and-evaluation capability (skills, moral, and ethics factors). The significant need of the teachers was mostly research-and evaluation skills. The causal model of teacher professionalism fitted to the empirical data (Chi-square = 36.31, df = 30, P = 0.19813, RMSEA = 0.009). Factors affecting the level of teacher professionalism were organizational culture (0.77), training and supervision (0.52), and feeling of research-and-evaluation (0.30), respectively. Three recommended strategies in response to teachers' needs were (1) school-based training, (2) developing administrators' visions to drive schools toward knowledge-based schools, and (3) implementing action plan for systematic teacher development.

กลยุทธ์ทางเลือกเพื่อพัฒนาวัฒนธรรมและสมรรถภาพ การวิจัยและประเมินของครุมืออาชีพในฐานะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงในการขับเคลื่อนสู่โรงเรียนฐานความรู้: การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ

สุวิมล ว่องวานิช

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อกำหนดองค์ประกอบของความเป็นครุมืออาชีพด้านการวิจัยและประเมิน (2) เพื่อศึกษาระดับของความเป็นครุมืออาชีพของครูในสภาพปัจจุบัน และกำหนดความต้องการจำเป็นของครูในการพัฒนาความเป็นครุมืออาชีพ (3) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อระดับความเป็นครุมืออาชีพ และ (4) เพื่อกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาความเป็นครุมืออาชีพ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ คือ การวิจัยเชิงสัมพันธ์กลุ่มตัวอย่างเป็นครูอาจารย์จำนวน 2,406 คน จาก 4 ภาควิชาศาสตร์และกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตามสูตรแอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.83-0.96 มีความตรงเชิงโครงสร้างตามองค์ประกอบที่กำหนดเมื่อวิเคราะห์ด้วยลิสเรล การกำหนดความต้องการจำเป็นใช้การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ ได้แก่ การกำหนดความต้องการจำเป็นด้วยดัชนี $PNI_{modified}$ การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น และการกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา วิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ลิสเรลและสถิติภาคบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ ร้อยละ ผลการวิจัยพบว่าความเป็นครุมืออาชีพประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ วัฒนธรรมการวิจัยและประเมิน (ความเชื่อและการปฏิบัติ) และสมรรถภาพการวิจัยและประเมิน (ทักษะ, ธรรมจริยา และจรรยาบรรณ) ครูมีความต้องการจำเป็นต้องได้รับการพัฒนามากที่สุดด้านทักษะการวิจัยและประเมิน ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุของระดับความเป็นครุมืออาชีพพบว่าไม่เดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($Chi\text{-square} = 36.31, df = 30, P = 0.19813, RMSEA = 0.009$) โดยระดับความเป็นครุมืออาชีพได้รับอิทธิพลจากตัวแปรวัฒนธรรมองค์กร (0.77) มากที่สุด รองลงมาคือ การได้รับการพัฒนาทักษะการวิจัยและประเมิน (0.52) และความรู้สึกที่ดีต่อการวิจัยและประเมิน (0.30) กลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนาความเป็นครุมืออาชีพเพื่อสนองตอบต่อความต้องการจำเป็นมี 3 ประการ คือ (1) การฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (2) การพัฒนาวิสัยทัศน์ของผู้บริหารในการขับเคลื่อนโรงเรียนสู่โรงเรียนฐานความรู้ และ (3) การนำแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบสู่การปฏิบัติ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

สภาวะการแข่งขันของโลกโดยเฉพาะการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบถึงกันทั่วโลก สังคมที่ดำรงอยู่โดยขาดการศึกษาค้นคว้า ไม่มีการสร้างหรือจัดการให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ หรือ สังคมที่มีแต่การเลียนแบบ และถูกครอบงำทางความคิด ทางเศรษฐกิจ การเมือง ไม่มีเอกลักษณ์ของตนเอง จะเป็นสังคมที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันต่ำ และอยู่รอดได้ยาก ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงสังคมใหม่ให้เป็นสังคมฐานความรู้ (Knowledge-Based Society: KBS) โดยการพัฒนาบุคคลในสังคมให้รู้จักคิด สร้าง หรือผลิตงานใหม่ สามารถเชื่อมโยงจัดการ ความรู้ที่เกิดขึ้นให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (learning organization) (สุวิมล ว่องวานิช และคณะ, 2547)

แนวคิดสำคัญขององค์กรแห่งการเรียนรู้อยู่ที่การให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้และความสามารถในการเรียนรู้ของคนในองค์กร โดยองค์กรมีบทบาทเป็นผู้สร้างและสนับสนุนการเรียนรู้ และทำให้การเรียนรู้กลายเป็นวัฒนธรรมองค์กรโดยมีพฤติกรรมการเรียนรู้เป็นตัวนำ ดังนั้นการสร้างหรือพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ จึงต้องตระหนักถึงการพัฒนาศักยภาพบุคคลในองค์กร ต้องทำให้บุคคลเรียนรู้ก่อนองค์กรจึงจะเกิดการเรียนรู้ (Senge, 1990; Swieringa and Wierdsma, 1992) Marquardt (1996) เสนอแนวคิดว่าองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นแนวคิดในการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาทรัพยากรบุคคล เนื่องจากทรัพยากรบุคคลในยุคต่อจากนี้ไปจะต้องมีความสามารถ มีความเชี่ยวชาญ (competence) และเป็นมืออาชีพ (professional) อย่างแท้จริง

โรงเรียนทุกแห่งเป็นองค์กรที่ควรได้รับการพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (learning organization) องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นองค์กรที่ใช้ความรู้เป็นฐานของการพัฒนา เป็นองค์กรที่เปิดกว้างสำหรับการเปลี่ยนแปลงและสนับสนุนการเรียนรู้ การปรับตัวและการปรับปรุงเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นองค์กรที่ต้องการความรู้ การถ่ายโยงความรู้ และการใช้กระบวนการสืบค้นเชิงประเมิน (evaluative inquiry) ในการกระตุ้นและสนับสนุนกระบวนการตั้งคำถาม การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล และการใช้สิ่งที่ค้นพบในการจัดการกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กร และไม่ว่าจะเป็นองค์กรใดก็ตาม วัฒนธรรม (culture) เป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อม และเป็นฐานของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ การทำให้บุคคลในองค์กรมีความเชื่อและทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาตนเองและองค์กร จะช่วยทำให้เกิดการใช้ความรู้และข้อมูลสารสนเทศเพื่อการปรับปรุงการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ และเป็นสิ่งที่ต้องทำให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนจนเป็นวัฒนธรรมองค์กร วัฒนธรรมองค์กรจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการยอมรับ เกิดการเรียนรู้จากข้อผิดพลาด และเกิดบรรยากาศของความไว้วางใจและความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง

(Preskill & Torres, 1999 อ้างถึงใน Botcheva, White, & Huffman, 2002)

เพื่อให้ประเทศไทยสามารถดำรงอยู่ในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Based Economy: KBE) ได้ ภาคการศึกษานับเป็นหัวใจสำคัญที่ต้องมีการเปลี่ยนผ่าน (transform) ก่อนภาคเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพราะถ้าไม่มีการปรับเปลี่ยนทางการศึกษา ทรัพยากรมนุษย์ จะไม่ได้รับการพัฒนาให้สนองต่อการแข่งขันกับประเทศในยุคใหม่ได้ การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนที่ใช้ความรู้เป็นฐาน (Knowledge-Based School) และการปฏิรูปโรงเรียนจะประสบความสำเร็จต่อเมื่อสมาชิกมีความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Botcheva, White, & Huffman, 2002) สมาชิกขององค์กรในโรงเรียนที่สำคัญ คือ “ครู” จึงต้องมีคุณสมบัติของการเป็นผู้มีวัฒนธรรมการวิจัยและประเมิน (research-and-evaluation culture)

จากแนวคิดและหลักการ ตลอดจนสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับครู แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาครู ให้มีความเป็นครูมืออาชีพ (professional teachers) ด้านการวิจัยและประเมิน ครูในยุคปัจจุบันจะต้องมีลักษณะของความเป็นครูนักวิจัย (teacher as researcher) และครูนักประเมิน (teacher as evaluator) ในบุคคลเดียวกัน เนื่องจากสมรรถภาพ (capability) ของการวิจัยและประเมินทั้งสองด้าน จะทำให้ครูสามารถสืบเสาะแสวงหา สร้างและใช้ความรู้ในการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนตามมา เพื่อให้โรงเรียนเป็นองค์กรที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ ประเด็นปัญหาที่น่าสนใจศึกษาคือ ความเป็นครูมืออาชีพ ครูด้านการวิจัยและประเมินควรมีลักษณะเช่นใด ปัจจุบันครูมีคุณลักษณะนี้อยู่ในระดับใด ครูมีความต้องการจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในเรื่องใดบ้าง และด้วยวิธีการพัฒนาอย่างไร จึงจะทำให้มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ งานวิจัยนี้เกิดขึ้นเพื่อค้นหาความต้องการจำเป็น (needs) ของครู โดยมุ่งหวังว่าจะได้ข้อความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคลากรครูให้มีคุณภาพและเป็นผู้การเปลี่ยนแปลงในองค์กรโรงเรียน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อกำหนดองค์ประกอบของความเป็นครูมืออาชีพด้านการวิจัยและประเมิน
2. เพื่อศึกษาระดับของความเป็นครูมืออาชีพของครูอาจารย์ในสภาพปัจจุบัน และกำหนดความต้องการจำเป็นของครูในการพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพด้านการวิจัยและการประเมินตามองค์ประกอบที่กำหนด
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อระดับความเป็นครูมืออาชีพด้านการวิจัยและประเมินของครู
4. เพื่อกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพด้านการวิจัยและประเมินของครู

แนวคิดสำคัญ

จากผลการสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความเป็นครูมืออาชีพ พบว่าความเป็นครูมืออาชีพ เป็นคุณสมบัติที่ครูมืออาชีพ (professional teachers) จำเป็นต้องมี เพื่อให้สามารถเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) ในการขับเคลื่อนให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนฐานความรู้ (knowledge-based schools) อันเป็นหน่วยงานสำคัญสำหรับการพัฒนาคนเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (knowledge-based economy: KBE) โดยคุณสมบัติดังกล่าวประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ วัฒนธรรมการวิจัยและประเมิน (research-and-evaluation culture) และสมรรถภาพการวิจัยและประเมิน (research-and-evaluation capability)

Hamel และ Larocque (2002) ให้นิยามคำว่าวัฒนธรรมการวิจัย หมายถึง วัฒนธรรมภายในสถาบันที่ให้คุณค่าและส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยพื้นฐานจนถึงการวิจัยประยุกต์ การพัฒนาส่งเสริมวัฒนธรรมการวิจัยในโรงเรียนเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) อันเป็นการส่งเสริมชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาบุคลากรและการพัฒนากิจกรรมในโรงเรียนนับเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาวัฒนธรรมการวิจัยในโรงเรียนซึ่งสร้างเสริมพัฒนาความเป็นมืออาชีพ (Francis, 1999) ส่วนของคำว่าวัฒนธรรมการประเมินตามความคิดของ SCOEA (2001) หมายถึง การประเมินที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง คุณลักษณะขององค์กรที่มีวัฒนธรรมการประเมินตามที่ Murphy (1999) กำหนดมี 4 ประการ ประการแรก คือการที่สมาชิกภายในองค์กรยอมรับให้มีการใช้การประเมินภายในองค์กร ประการที่สอง คือ การที่สมาชิกเข้าใจถึงเหตุผลที่องค์กรต้องมีการประเมิน ประการที่สามคือ การที่สมาชิกสามารถออกแบบหรือสามารถให้คำแนะนำเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินที่ใช้ภายในองค์กรได้ และประการสุดท้าย คือ การที่สมาชิกใช้ผลจากการประเมิน โดยเฉพาะการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและเกิดการพัฒนภายในองค์กร ในขณะที่ Trochim (2002) เห็นว่าวัฒนธรรมการประเมินจะมีลักษณะของความหลากหลาย ครอบคลุม และอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

จากการสังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดให้ตัวแปรวัฒนธรรมการวิจัยและประเมินเป็นตัวแปรเดียวประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 2 ตัว ตัวบ่งชี้ตัวแรก คือ ระดับความเชื่อ การเห็นคุณค่าของการวิจัยและประเมินที่มีต่อการพัฒนางานหรือองค์กร และตัวบ่งชี้ตัวที่สอง คือ ระดับของพฤติกรรมปฏิบัติงานโดยใช้การวิจัยและการประเมินในการพัฒนาตนเองและหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง

สำหรับคำว่า “สมรรถภาพ” หมายถึง ทักษะ ความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามหลักการ และปฏิบัติตามข้อกำหนดที่วางไว้ สมรรถภาพการวิจัยและประเมินจึง

เป็นทักษะความสามารถด้านการวิจัยและประเมิน King และคณะ (2001) ได้กำหนดสารบบจำแนกของสมรรถภาพของนักประเมินออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ สมรรถภาพด้านการสืบสอบอย่างเป็นระบบ ด้านการปฏิบัติงานประเมินอย่างสามารถ ด้านทักษะทั่วไปสำหรับการปฏิบัติงานประเมิน และด้านวิชาชีพประเมิน สมรรถภาพทั้งสี่ด้านประกอบด้วยตัวบ่งชี้หลายตัว เช่น ความสามารถด้านการวิจัย การประเมิน การทำกิจกรรมเกี่ยวกับการวิจัยและประเมิน ทักษะการคิดเชิงเหตุผล การสื่อสาร การใช้คอมพิวเตอร์ จรรยาบรรณนักประเมิน เป็นต้น นิยามของ “สมรรถภาพการวิจัยและประเมิน” จึงหมายถึง ความสามารถและคุณสมบัติที่ครูจำเป็นต้องมีเพื่อให้สามารถทำการวิจัยและประเมินเป็น ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ คือ (1) องค์ประกอบด้านทักษะการวิจัยและประเมิน (research-and-evaluation skills) ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการกำหนดประเด็นวิจัย ตัวบ่งชี้ การออกแบบการวิจัยและประเมิน การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การจัดทำรายงานและการใช้ผลการวิจัยและประเมิน (2) คุณสมบัติส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม ได้แก่ การเป็นผู้มีความพอใจในการทำวิจัยและประเมิน มีความขยัน อดทน ตั้งใจทำวิจัยและประเมินจนสำเร็จ โดยเรียกองค์ประกอบย่อยนี้ว่า ธรรมจริยา และ (3) องค์ประกอบด้านจรรยาบรรณการวิจัยและประเมิน (ethics) ได้แก่ การยึดมั่นในหลักการ ความจริง ความถูกต้อง คำนึงถึงผลประโยชน์จากการวิจัยและประเมินที่มีต่อส่วนรวม

กลยุทธ์ที่ใช้ในการส่งเสริมการวิจัยและประเมินมีหลายประการ เช่น Gething และ Boonseng (2000) เสนอกลยุทธ์ในการส่งเสริมการวิจัยว่า เป็นแนวทางการดำเนินงานเพื่อสนองความต้องการจำเป็นของครู ซึ่งเกิดจากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นด้านการวิจัยของผู้ปฏิบัติงาน เพื่อนำผลการวิเคราะห์นั้นมาออกแบบกลยุทธ์ในการส่งเสริมการวิจัย การนำกลยุทธ์ไปใช้ในการส่งเสริมการวิจัย เช่น การพัฒนาแผนการจัดการวิจัยของคณะวิชา การประชุมเชิงปฏิบัติการวิจัย การให้ทุนสนับสนุนการวิจัยของคณะวิชา การจัดหาที่เลี้ยงที่มีประสิทธิภาพในการทำวิจัยทั้งจากภายในและภายนอกคณะวิชา เป็นต้น นอกจากนี้ SCRE (2002) กล่าวถึงวิธีการส่งเสริมผู้ปฏิบัติงานในการสร้างวัฒนธรรมการวิจัยหลายวิธี เช่น การอบรมทั้งด้านวิธีการดำเนินงานและวิธีวิทยาการวิจัย การให้คำปรึกษาสำหรับผู้ปฏิบัติงานใหม่โดยใช้วิธีการเรียนรู้ร่วมกัน (co-operative teaching) เป็นต้น ส่วนการส่งเสริมการประเมินก็สามารถใช้หลักการเดียวกัน โดยเฉพาะการใช้กระบวนการเสริมพลังอำนาจให้แก่ครู ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินจนสามารถทำการประเมินเป็นแนวคิดของการประเมินกระแสหลัก (mainstreaming evaluation)

ขอบเขตของการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยเป็นครูประจำการในสถานศึกษา ตัวแปรที่ศึกษา คือ ความเป็นครูมืออาชีพด้านการวิจัยและประเมิน ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมและสมรรถภาพ การวิจัยและประเมิน ทั้งนี้องค์ประกอบด้านการวิจัยและประเมินจะวัดรวมเป็นองค์ประกอบเดียวกัน สำหรับการกำหนดความต้องการจำเป็นของครูเพื่อการพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพด้านการวิจัยและประเมินนั้น ใช้วิธีการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์ (comprehensive needs assessment research) ประกอบด้วยขั้นตอนการกำหนดความต้องการจำเป็น (needs identification) การวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็น (needs analysis) และการกำหนดวิธีการแก้ไข (needs solution) ทั้งนี้ความต้องการจำเป็นที่กำหนดขึ้นเป็นความต้องการจำเป็นตามการรับรู้ (perceived needs) ซึ่งได้จากการสำรวจด้วยแบบสอบถาม และกำหนดระดับความต้องการจำเป็นด้วยดัชนี PNI_{modified} (สุวิมล ว่องวานิช, 2547)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ได้องค์ประกอบที่ใช้ในการวัดความเป็นครูมืออาชีพด้านการวิจัยและประเมินของครู ซึ่งช่วยให้สามารถกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาครูได้ชัดเจน และให้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูด้านสมรรถภาพการวิจัยและประเมินซึ่งเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นในการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ผลการวิจัยยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุที่นำไปสู่ความต้องการจำเป็นของครูด้านการวิจัยและประเมิน ตลอดจนกลยุทธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาครู

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสัมพันธ์ ประชากรของการวิจัย คือ ครูอาจารย์ในโรงเรียนซึ่งมาจากภูมิภาคต่าง ๆ 4 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร จากสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร (กทม.) สำนักงานบริหารการศึกษาท้องถิ่น (เทศบาล) กระทรวงมหาดไทย กลุ่มตัวอย่างได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น โดยใช้ตัวแปรภาคภูมิศาสตร์เป็นตัวแปรแบ่งกลุ่มผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของครูจำนวน 3,000 คน ผลการเก็บข้อมูลได้ข้อมูลกลับคืนมาจำนวน 2,506 คน คิดเป็นร้อยละ 83.5 แต่ข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วนที่สามารถนำไปวิเคราะห์ได้จำนวน 2,406 คน คิดเป็นร้อยละ 80.2

การวิจัยนี้ใช้เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง มีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ รูปแบบการตอบเป็นแบบการตอบสนองเดียว (single response format) มีการกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการสำหรับตัวแปรสำคัญที่กำหนดในกรอบความคิดของการวิจัยทั้งหมด 4 ตัวแปร คือ (1) สมรรถภาพการวิจัยและประเมิน (2) วัฒนธรรมการวิจัยและประเมิน (3) วัฒนธรรมองค์กร (4) ความรู้สึกต่อการวิจัย ตัวแปรสองตัวแรกเป็นตัวแปรสำหรับวัดระดับความเป็นครุมืออาชีพด้านการวิจัยและประเมินของครู เครื่องมือนี้มีการนำไปทดลองใช้ 2 ครั้ง ครั้งแรกมีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 58 คน ทำการปรับปรุงข้อคำถามแล้วทดลองใช้ครั้งที่สองกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 56 คน ผลการวิเคราะห์คุณภาพด้านความเที่ยงพบว่ามีค่าค่อนข้างสูง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตามสูตรของครอนบาค ระหว่าง 0.83-0.96 นอกจากนี้ยังมีความตรงเชิงโครงสร้างตามองค์ประกอบที่กำหนดจากผลการวิเคราะห์หลัสมรรถภาพทุกตัวแปร

วิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์หลัสมรรถภาพและสถิติภาคบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์หลัสมรรถภาพ การกำหนดดัชนีความต้องการจำเป็นใช้สูตร $PNI_{modified}$ ซึ่งมีค่าเท่ากับ $(I - D)/D$ เมื่อ I (Importance) หมายถึงระดับความคาดหวังที่ต้องการให้เกิด และ D (Degree of Success) หมายถึงระดับสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน ในการวิจัยนี้กำหนดให้ระดับความคาดหวังมีค่าเท่ากับ 5 ในทุกข้อรายการ ส่วนการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นใช้การเรียงค่าดัชนี $PNI_{modified}$ จากมากไปหาน้อย

ผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นครูอาจารย์ที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาใกล้เคียงกัน คือ ประมาณร้อยละ 46 มีอายุและประสบการณ์ทำงานในสัดส่วนที่กระจายส่วนใหญ่ปีนเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 76 มีสถานภาพสมรสแล้วประมาณร้อยละ 64 และประมาณร้อยละ 90 มีวุฒิมัธยมศึกษาในระดับปริญญาตรี กลุ่มตัวอย่างมาจากโรงเรียนที่กระจายตามภาคภูมิศาสตร์ และขนาดโรงเรียนในสัดส่วนที่ค่อนข้างใกล้เคียงกัน ครูอาจารย์ประมาณร้อยละ 43 มาจากสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) นอกนั้นเป็นสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) สำนักงานบริหารการศึกษาท้องถิ่น (เทศบาล) และสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร (กทม.)

ผลการวิจัยเกี่ยวกับภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการได้รับการพัฒนาทักษะการวิจัยและประเมินในอดีตที่ผ่านมาพบว่าครูอาจารย์แต่ละคนได้รับการพัฒนามาด้วยวิธีการที่หลากหลายและส่วนใหญ่ได้รับการพัฒนามากกว่าหนึ่งวิธี แต่ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 43-48 ได้รับการพัฒนาโดยการเข้ารับการอบรมในที่ประชุมสัมมนา ประมาณ 10 ชั่วโมง (ค่ามัธยฐาน) สำหรับผู้ที่ได้รับ

การพัฒนาทักษะการวิจัยหรือการประเมิน โดยใช้การศึกษาด้วยตนเองมีประมาณร้อยละ 30-33 ผู้ที่ลงทะเบียนเรียนเป็นรายวิชาในระดับปริญญาโทหรือเอกมีประมาณร้อยละ 16-19 ผู้ที่ได้รับการนิเทศจากศึกษานิเทศก์หรือจากนักวิชาการมีประมาณร้อยละ 10-15 นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมแบบได้วุฒิตัวเต็มมีประมาณร้อยละ 5 ส่วนครูอาจารย์ที่มีโอกาสเข้ารับการอบรมทั้งด้านการวิจัยและประเมินมีประมาณร้อยละ 35 และเพียงร้อยละ 19 เท่านั้นที่ประเมินตนเองว่ามีทักษะการวิจัยและประเมินอยู่ในระดับดี (คะแนน 60% ขึ้นไป)

1. องค์ประกอบของความเป็นครูมืออาชีพ

ความเป็นครูมืออาชีพจำแนกได้เป็น 2 องค์ประกอบ (ดูแผนภาพที่ 1) ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมการวิจัยและประเมิน และองค์ประกอบด้านสมรรถภาพการวิจัยและประเมิน แต่ละองค์ประกอบมีตัวบ่งชี้ย่อยดังปรากฏในตารางที่ 1

2. ระดับความเป็นครูมืออาชีพและความต้องการจำเป็นของครู

ตารางที่ 1 แสดงระดับความเป็นครูมืออาชีพตามองค์ประกอบที่กำหนด ผลปรากฏว่าครูอาจารย์มีระดับของวัฒนธรรมการวิจัยและประเมิน และสมรรถภาพการวิจัยและประเมินอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 และ 3.75 ตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อยพบว่าทักษะการวิจัยและประเมินมีค่าน้อยที่สุด (3.36) คืออยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อย ความเป็นครูมืออาชีพด้านวัฒนธรรมการวิจัยและประเมินมีค่าเฉลี่ยโดยรวม (3.79) สูงกว่าด้านสมรรถภาพการวิจัยและประเมิน (3.75) ในตารางที่ 1 นี้ยังแสดงระดับความต้องการจำเป็นของครูด้านความเป็นครูมืออาชีพด้วย ผลปรากฏว่าโดยเฉลี่ยดัชนีความต้องการจำเป็นมีค่าระหว่าง 0.27-0.49 หากใช้จุดตัดของดัชนี $PNI_{modified}$ ที่ค่า 3.50 จะพบว่าความต้องการจำเป็นด้านสมรรถภาพการวิจัยและประเมิน (0.33) และด้านวัฒนธรรมการวิจัยและประเมิน (0.32) มีค่าต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด หมายถึง มีความต้องการจำเป็นแต่ยังไม่วิกฤติมาก แต่หากพิจารณาตัวบ่งชี้ย่อยพบว่าการปฏิบัติงานด้านการวิจัยและประเมิน (0.36) และด้านทักษะการวิจัยและประเมิน (0.49) เป็นความต้องการจำเป็นที่ต้องพัฒนาโดยด่วนที่สุด

ตารางที่ 1 การกระจายของคะแนนของตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปร	N	MEAN	SD	SK	KU	PNI _{modified}
1. วัฒนธรรมการวิจัยและประเมิน	2406	3.79	0.51	-0.13	0.27	0.32
1.1 ความเชื่อ	2406	3.95	0.58	-0.30	0.07	0.27
1.2 การปฏิบัติ	2406	3.66	0.60	-0.04	0.22	0.36
2. สมรรถภาพการวิจัยและประเมิน	2406	3.75	0.43	-0.06	0.20	0.33
2.1 ทักษะการวิจัยและประเมิน	2406	3.36	0.62	-0.17	0.38	0.49
2.2 ธรรมชาติวิทยา	2406	3.80	0.48	-0.15	0.08	0.32
2.3 จรรยาบรรณ	2406	4.00	0.49	-0.22	0.24	0.25

หมายเหตุ PNI_{modified} มีค่าสูงกว่า 0.35 ถือว่าเป็นความต้องการจำเป็นเร่งด่วน

ตารางที่ 2-6 แสดงความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูโดยแยกตามองค์ประกอบหลัก 2 องค์ประกอบ องค์ประกอบแรก คือ วัฒนธรรมการวิจัยและประเมินซึ่งแยกออกเป็น 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ ความเชื่อและการปฏิบัติ ผลปรากฏว่าความต้องการจำเป็นที่ครูต้องได้รับการพัฒนาโดยเร่งด่วนมีทั้งหมด 5 ข้อจาก 10 ข้อ ได้แก่ การทำวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน/โรงเรียนอย่างต่อเนื่อง (0.66) ความเชื่อเรื่องการพัฒนาโดยใช้การวิจัยเป็นฐาน (0.41) การตรวจสอบปรับปรุงการทำงาน (0.41) ความเชื่อเรื่องการทำวิจัยควบคู่กับงานสอน (0.40) การวิเคราะห์หาสาเหตุและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น (0.36) ความต้องการจำเป็นทั้ง 5 ข้อนี้เป็นด้านความเชื่อ 2 ข้อ และด้านการปฏิบัติ 3 ข้อ พิสัยของดัชนีความต้องการจำเป็นในองค์ประกอบนี้มีค่าอยู่ระหว่าง 0.27-0.66

ตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็นด้านวัฒนธรรมการวิจัยและประเมิน

ข้อ	ข้อรายการ	PNI _{modified}
PRAC8	การทำวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียนหรือโรงเรียนต่อเนื่อง	0.66
BEL3	ความเชื่อว่าโรงเรียนจะพัฒนาได้ ต้องใช้การวิจัยเป็นฐาน	0.41
PRAC9	การทบทวน ตรวจสอบ ปรับปรุงการทำงานตนเองต่อเนื่อง	0.41
BEL1	ความเชื่อว่าครูควรทำวิจัยควบคู่กับงานสอน	0.40
PRAC10	การรู้จักวิเคราะห์สาเหตุ และหาทางแก้ไขปัญหาโดยไม่อยู่เฉยเมื่อเกิดปัญหา	0.36
BEL4	ความเชื่อว่าการติดตามตรวจสอบ ปรับปรุง การทำงานต่อเนื่อง ต้องทำเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติ แม้ว่าจะยุ่งยากและใช้เวลา	0.31
BEL5	ความเชื่อว่าโรงเรียนจะมีการพัฒนา ถ้าครูทุกคนในโรงเรียนร่วมกันคิด ร่วมกันทำวิจัยหรือประเมิน	0.30
BEL6	ความเชื่อว่าการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนจะทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพมากขึ้น	0.30
BEL2	ความเชื่อว่าครูควรมีการประเมินควบคู่กับงานสอน	0.29
BEL7	ความเชื่อว่าการตรวจสอบและปรับปรุงการทำงานของตนเองอย่างต่อเนื่องจะทำให้การจัดการเรียนการสอนของการประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น	0.27

หมายเหตุ PNI_{modified} มีค่าสูงกว่า 0.35 ถือว่าเป็นความต้องการจำเป็นเร่งด่วน

สำหรับองค์ประกอบหลักที่สองของความเป็นครูมืออาชีพ คือ สมรรถภาพการวิจัยและประเมิน องค์ประกอบนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ทักษะการวิจัยและประเมิน ธรรมชาติวิทยาการวิจัยและประเมิน และจรรยาบรรณการวิจัยและประเมิน ตารางที่ 3 เป็นความต้องการจำเป็นด้านทักษะการวิจัยและประเมิน ผลปรากฏว่าความต้องการจำเป็นทั้งหมด 15 ข้อ เป็นความต้องการจำเป็นเร่งด่วนที่ครูต้องได้รับการพัฒนาทุกข้อ โดยข้อที่ครูส่วนใหญ่ขาดทักษะเมื่อเรียงจากมากไปหาน้อย 5 ข้อแรก คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (0.70) การใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล (0.68) การเขียนรายงานการวิจัย (0.68) การสร้างเครื่องมือวิจัยและประเมิน (0.66) การเขียนรายงานการประเมิน (0.64) พิสัยของดัชนีความต้องการจำเป็นมีค่าอยู่ระหว่าง 0.54-0.70

ตารางที่ 3 ความต้องการจำเป็นด้านสมรรถภาพการวิจัยและประเมิน

ข้อ	ข้อรายการ	PNI _{modified}
CAP10	การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	0.70
CAP9	การใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล	0.68
CAP13	ความสามารถในการเขียนรายงานการวิจัยที่ตอบคำถามวิจัยได้ครบถ้วนตรงประเด็น มีข้อมูลรองรับชัดเจน	0.68
CAP6	การสร้างเครื่องมือวิจัย/ประเมิน	0.66
CAP14	ความสามารถในการเขียนรายงานการประเมินได้สอดคล้องกับสภาพจริง น่าเชื่อถือ มีข้อเสนอแนะที่สมเหตุสมผล	0.64
CAP11	การอ่านตารางข้อมูลสถิติ ผลการวิจัยหรือผลการประเมิน	0.63
CAP3	การกำหนดโจทย์วิจัยได้อย่างเหมาะสม	0.61
CAP5	ความสามารถในการกำหนดวิธีการวัดตัวแปรหรือตัวบ่งชี้ที่ต้องการศึกษา	0.60
CAP12	การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำวิจัยหรือการทำประเมิน	0.60
CAP7	เทคนิคในการเก็บข้อมูลได้ตามกำหนดเวลา	0.59
CAP8	ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับแหล่งข้อมูลได้ทันได้ข้อมูลที่ต้องการมาใช้ในการศึกษา	0.56
CAP1	ความสามารถในการสังเกต ตั้งคำถามวิจัยเป็น	0.55
CAP2	ความสามารถในการกำหนดประเด็นที่จะตรวจสอบโรงเรียน	0.55
CAP15	การรู้จักใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยหรือผลการประเมินในการทำงานปกติ	0.55
CAP4	การกำหนดตัวบ่งชี้ความสำเร็จของงาน	0.54

ตารางที่ 4 แสดงความต้องการจำเป็นที่ครุควรได้รับการพัฒนาตามองค์ประกอบย่อย ธรรมชาติ ผลปรากฏว่าความต้องการจำเป็นเร่งด่วนที่สุดมี 4 ข้อจาก 7 ข้อ คือ ความสามารถในการทำงานได้โดยไม่พึ่งพาอาศัยคนอื่น (0.46) ความขยัน อดทน รับผิดชอบ (0.43) ความสามารถในการควบคุมบังคับตนเองให้ทำงานได้ตามแผน ตามกำหนดเวลา (0.41) ความมีสติรอบคอบในการทำงาน (0.41) พิสัยของดัชนีความต้องการจำเป็นมีค่าอยู่ระหว่าง 0.26-0.46

ตารางที่ 4 ความต้องการจำเป็นด้านธรรมจริยา

ข้อ	ข้อรายการ	PNI modified
MOR2	ความสามารถในการทำงานส่วนใหญ่ได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่น	0.46
MOR1	ความขยัน อดทน ทำงานที่รับผิดชอบอย่างเต็มที่	0.43
MOR3	ความสามารถในการควบคุมบังคับตนเองให้ทำงานตามแผนตามกำหนดเวลา	0.41
MOR7	ความมีสติมั่นคง และรอบคอบในการทำงาน งานที่ทำไม่ค่อยมีความผิดพลาด	0.41
MOR4	ความสามารถในการทำตัวให้ยินดี พอใจ มีใจรักในงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำ	0.33
MOR6	การทำงานหนัก ไม่เกียจงาน แม้จะไม่ได้ผลตอบแทน เพื่อแสดงถึงความกตัญญูต่อแผ่นดินหรือประเทศชาติทุกครั้งที่มีโอกาส	0.30
MOR5	การทำงานด้วยความตั้งใจจริง เพื่อให้งานออกมาดีที่สุดในแม้ว่าจะใช้ความพยายาม และใช้เวลามาก	0.26

ตารางที่ 5 แสดงความต้องการจำเป็นที่ครูควรได้รับการพัฒนาตามองค์ประกอบย่อยจรรยาบรรณการวิจัยและประเมิน ผลปรากฏว่าความต้องการจำเป็นเร่งด่วนที่สุดมี 2 ข้อจาก 8 ข้อ คือ การรายงานผลการวิจัยและการประเมินตามความเป็นจริง ไม่ปกปิด (0.38) การติดตามความเคลื่อนไหวทางวิชาการตลอดเวลา ให้ทันต่อความก้าวหน้า (0.38) พิสัยของดัชนีความต้องการจำเป็นมีค่าอยู่ระหว่าง 0.25-0.38

ตารางที่ 5 ความต้องการจำเป็นด้านจรรยาบรรณการวิจัยและประเมิน

ข้อ	ข้อรายการ	PNI _{modified}
ETH4	การรายงานผลการวิจัย/ประเมินตามจริงทุกประการโดยไม่ปกปิดหรือหมกม昧	0.38
ETH6	การติดตามความเคลื่อนไหวทางวิชาการตลอดเวลา เพื่อให้ทันต่อความก้าวหน้า	0.38
ETH1	ความสามารถแยกแยะความถูกต้องได้ และมีความเป็นกลาง ไม่ใช้ความเป็นพวกพ้องมาทำให้เสียหลักการ	0.29
ETH2	การเป็นคนที่ชอบแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนร่วมงาน แบ่งปันความรู้ไม่เห็นแก่ตัว	0.28
ETH3	การทำงานโดยยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง รักษาสิทธิส่วนรวม ไม่เห็นแก่พวกพ้อง ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากงาน	0.27
ETH5	การเก็บรักษาความลับได้ดี ไม่เปิดเผยแหล่งข้อมูลหรือทำให้ผู้อื่นเสียหายจากการไม่รักษาความลับ	0.27
ETH8	การทำงานเป็นทีมเป็น ให้เกียรติเพื่อนร่วมงาน ไม่ยึดเอาความคิดของตนเองเป็นใหญ่ ยอมรับความแตกต่างทางความคิด	0.26
ETH7	ความรักในวิชาชีพครู และมีส่วนร่วมในการพัฒนาวิชาชีพให้ก้าวหน้า ทุกครั้งที่มีโอกาส	0.25

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังระบุความต้องการจำเป็นที่ต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้โรงเรียนมีวัฒนธรรมองค์กรที่ใช้การวิจัยและการประเมินเป็นฐานของการพัฒนา ผลปรากฏว่าในบรรดาข้อรายการที่ใช้ในการกำหนดความต้องการจำเป็น 15 ข้อ ทุกข้อเป็นความต้องการจำเป็นเร่งด่วน โดยข้อที่สำคัญเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 5 ข้อแรก คือ การทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง (0.70) การพัฒนาโรงเรียนบนฐานการวิจัยและประเมิน (0.69) ความพร้อมของอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการทำงาน (0.67) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของบุคลากรในโรงเรียน (0.66) ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน (0.65) พิลัยของดัชนีความต้องการจำเป็นมีค่าอยู่ระหว่าง 0.43-0.70

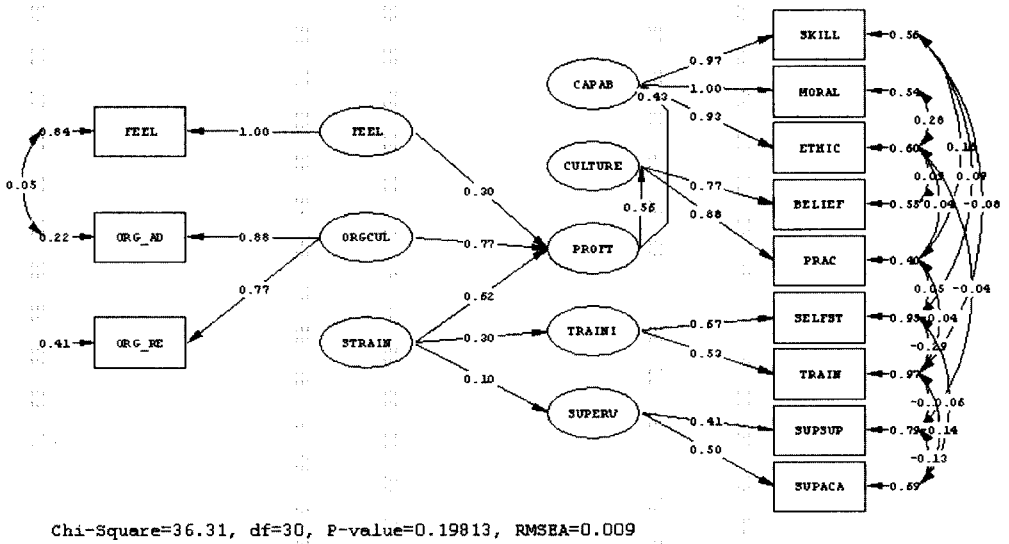
3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความเป็นครูมืออาชีพ

แผนภาพที่ 1 แสดงโมเดลเชิงสาเหตุของระดับความเป็นครูมืออาชีพ โดยตัวแปรที่ปรากฏในกรอบความคิดของการวิจัยมีทั้งหมด 4 ตัว ตัวแปรตามคือ ระดับความเป็นครูมืออาชีพ (PROFT) เป็นตัวแปรแฝง และตัวแปรสาเหตุมี 3 ตัวแปร ได้แก่ (1) ความรู้สึกที่มีต่อการวิจัยและประเมิน (FEEL) (2) วัฒนธรรมองค์กร (ORGCUL) และ (3) การได้รับการพัฒนาทักษะการวิจัยและประเมิน (STRAIN)

สำหรับตัวแปรสาเหตุตัวแรก “ความรู้สึกที่มีต่อการวิจัยและประเมิน” วัดจากตัวแปรสังเกตได้ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยของข้อรายการทั้งหมด 6 ข้อ ตัวแปรสาเหตุ “วัฒนธรรมองค์กร” ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปรย่อย ได้แก่ (1) ตัวแปรวิสัยทัศน์และความสามารถของผู้บริหารในการพัฒนาครู อาจารย์ ระดับการทำงานแบบร่วมมือรวมพลังของครูในโรงเรียน และความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงานของโรงเรียน และ (2) ตัวแปรการพัฒนาโรงเรียนโดยใช้การวิจัยและประเมินเป็นฐาน ส่วนตัวแปรสาเหตุตัวที่สาม “การได้รับการพัฒนาทักษะการวิจัยและประเมิน” ประกอบด้วยระดับของการพัฒนาด้วยวิธีการต่าง ๆ 2 กลุ่มวิธี กลุ่มแรกเป็นการพัฒนาโดยใช้วิธีการนิเทศ ซึ่งแยกเป็นการนิเทศจากนักวิชาการในมหาวิทยาลัย และการนิเทศจากศึกษานิเทศก์ กลุ่มที่สองคือ การพัฒนาโดยการเข้าประชุมฝึกอบรมและ/หรือการศึกษาด้วยตนเอง ผลการวิจัย ด้วยวิธีการวิเคราะห์หาลิสเรลที่ปรากฏในแผนภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2 = 36.31, df = 30, P = 0.19813, RMSEA = 0.009$)

เมื่อพิจารณาน้ำหนักขององค์ประกอบของตัวแปรในโมเดลการวัด “ระดับความเป็นครูมืออาชีพ” พบว่าระดับความเป็นครูมืออาชีพขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ “วัฒนธรรมการวิจัยและประเมิน” และองค์ประกอบ “สมรรถภาพการวิจัยและประเมิน” โดยมีน้ำหนักความสำคัญใกล้เคียงกัน แต่ น้ำหนักขององค์ประกอบ “วัฒนธรรมการวิจัยและประเมิน” (0.56) มีค่าสูงกว่าน้ำหนักขององค์ประกอบ “สมรรถภาพการวิจัยและประเมิน” (0.43) เล็กน้อย ในด้านโมเดลการวัดของตัวแปร “วัฒนธรรมองค์กร” พบว่าสามารถวัดจากตัวบ่งชี้ย่อย 2 ตัว คือ ตัวบ่งชี้วิสัยทัศน์และความสามารถของผู้บริหารในการพัฒนาครูอาจารย์ ระดับการทำงานแบบร่วมมือรวมพลังของครูในโรงเรียน และความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงานของโรงเรียน (น้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.88) และตัวบ่งชี้การพัฒนาโรงเรียนโดยใช้การวิจัยและประเมินเป็นฐาน (น้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.77) ในขณะที่ตัวแปร “การได้รับการพัฒนาทักษะการประเมิน” สามารถวัดได้จากตัวบ่งชี้ “วิธีการพัฒนาโดยการฝึกอบรมและการศึกษาด้วยตนเอง (น้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.30) และตัวบ่งชี้ “การได้รับการนิเทศจากนักวิชาการและศึกษานิเทศก์” (น้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.10) ผลการวิเคราะห์หาลิสเรลพบว่าระดับความเป็นครูมืออาชีพได้รับอิทธิพลจากตัวแปร

◆ กลยุทธ์ทางเลือกเพื่อพัฒนาวัฒนธรรมและสมรรถภาพการวิจัยและประเมินของครุมืออาชีพ ◆

แผนภาพที่ 1 โมเดลเชิงสาเหตุของระดับความเป็นครุมืออาชีพ

วัฒนธรรมองค์กร (0.77) มากที่สุด รองลงมาคือ การได้รับการพัฒนาทักษะการวิจัยและประเมิน (0.52) และความรู้สึกที่ดีต่อการวิจัยและประเมิน (0.30)

4. กลยุทธ์การพัฒนาความเป็นครุมืออาชีพ

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ปรากฏในแผนภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาความเป็นครุมืออาชีพ ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาโรงเรียนให้มีวัฒนธรรมองค์กรในส่วนของการทำให้ครูอาจารย์มีการปฏิบัติงานด้านการวิจัยและประเมินอย่างสม่ำเสมอ มีความเชื่อและการเห็นคุณค่าของการวิจัยและประเมิน สำหรับองค์ประกอบด้านสมรรถภาพการวิจัยและประเมิน ต้องเน้นการพัฒนาทักษะการทำวิจัยและประเมินควบคู่กับด้านธรรมาจริยาและจรรยาบรรณ ข้อเสนอเกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนาความเป็นครุมืออาชีพจากการประชุมกลุ่มสนทนามีดังนี้ (1) นำแนวคิดการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสู่การปฏิบัติ (2) พัฒนาวิสัยทัศน์ของผู้บริหารให้เน้นการสร้างวัฒนธรรมองค์กร โดยทำให้เป็นโรงเรียนที่ใช้ความรู้เป็นฐาน ซึ่งหมายถึงการใช้ข้อมูลจากการวิจัยและประเมินเป็นฐานการพัฒนา (3) จัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาครู โดยครูทุกคนต้องวางเป้าหมายการพัฒนาตนเอง มีการกำหนดความต้องการจำเป็นที่ตนเองต้องได้รับการพัฒนา และเงื่อนไขที่ใช้ในการพัฒนา โดยมีการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าความพยายามที่จะให้ครูเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อขับเคลื่อนสู่โรงเรียนฐานความรู้ จำเป็นต้องพัฒนาครูให้มีความเป็นครูมืออาชีพหลายประการ โดยเฉพาะการทำให้ครูทุกคนมีการทำวิจัยและประเมินอย่างสม่ำเสมอ แม้ว่าครูส่วนใหญ่จะมีความเชื่อและเห็นคุณค่าของการวิจัยและประเมินแล้วก็ตาม แต่ระดับการปฏิบัติยังพบว่ามีอยู่ไม่มาก ในด้านสมรรถภาพการวิจัยและประเมินนั้น พบว่าครูมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยและประเมิน โดยเฉพาะการวิเคราะห์ข้อมูล การใช้สถิติ การเขียนรายงาน และแม้ว่าจรรยาบรรณการวิจัยและประเมิน และธรรมจริยาของครูโดยเฉลี่ยจะมีความต้องการจำเป็นน้อยกว่าทักษะการวิจัยและประเมิน แต่ก็ยังมีตัวบ่งชี้ย่อยที่ครูจำเป็นต้องพัฒนา คือ การเร่งสร้างความเข้าใจให้กับครูเกี่ยวกับการรายงานผลการวิจัยและการประเมินตามความเป็นจริง ไม่ปกปิด และการรู้จักติดตามความเคลื่อนไหวทางวิชาการ เพื่อให้ทันกับความก้าวหน้า ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของครูมืออาชีพในสังคมฐานความรู้ นอกจากนี้สิ่งที่จำเป็นต้องพัฒนาคือการเสริมพลังอำนาจให้กับครูให้สามารถทำงานได้ด้วยตนเองให้มากที่สุด เป็นคนขยัน อดทน รับผิดชอบ ความสามารถในการควบคุมบังคับตนเองให้ทำงานได้ตามแผน ตามกำหนดเวลา ตลอดจนมีสติรอบคอบในการทำงาน และรู้จักการทำตัวให้ยินดีพอใจในงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำ

การบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาครูให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต้องให้ความสำคัญกับการวางกลยุทธ์การพัฒนาวัฒนธรรมองค์กร โดยเฉพาะการพัฒนาวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ให้เห็นคุณค่าของการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนที่ใช้ความรู้เป็นฐาน ซึ่งหมายถึงการใช้ข้อมูลจากการวิจัยและการประเมินมาช่วยในการตัดสินใจและพัฒนางาน และการทำให้ครูในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่าง ๆ ให้มากที่สุด

นอกจากการแก้ไขที่สาเหตุอันเนื่องมาจากผู้บริหารแล้ว ในขณะเดียวกันโรงเรียนต้องมีการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยนี้พบว่าทุกวิธีที่ใช้ในการพัฒนาครูมีส่วนทำให้ระดับความเป็นครูมืออาชีพเพิ่มมากขึ้น แต่วิธีที่มีน้ำหนักมากที่สุด คือ การพัฒนาตนเองโดยใช้การศึกษาด้วยตนเอง และการเข้ารับการฝึกอบรม แนวคิดใหม่ของการพัฒนาครูคือการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (school-based training) อันเป็นการอบรมบนฐานความต้องการจำเป็น (needs) ของครูแต่ละคน การฝึกอบรมแบบนี้จำเป็นต้องอาศัยพี่เลี้ยงที่มีความสามารถ ผลการวิจัยนี้สนับสนุนว่าการนิเทศจากนักวิชาการในมหาวิทยาลัยและจากศึกษานิเทศก์มีความสำคัญใกล้เคียงกัน จึงควรนำมาใช้ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นหรือโรงเรียน อย่างไรก็ตาม กลยุทธ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องทำให้เกิดผล คือ การกำหนดให้ครูทุกคนต้องกำหนดเป้าหมายการพัฒนาตนเอง (goal setting) ให้มีทักษะและการปฏิบัติงานด้านการวิจัยและประเมินอย่างยั่งยืน โดยมีเงื่อนไขเวลาที่กำหนดแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

- สุวิมล ว่องวานิช, อวยพร เรื่องตระกูล, วรณี แกมเกตุ และกนกพร วิบูลพัฒนะวงศ์. (2547). **บทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการสร้างโอกาสการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน**. โครงการวิจัยย่อยในโครงการแม่บท “การเปลี่ยนผ่านการศึกษาสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้”. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อัดสำเนาเย็บเล่มที่โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2547). **การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น**. เอกสารอัดสำเนา. ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Botcheva, L., White, C.R., & Huffman, L.C. (2002). Learning culture and outcomes measurement practices in community agencies. **American Journal of Evaluation**, 23(4), 421-434.
- Francis, E. (1999). **Developing a practitioner research culture in Scottish education: The role of local authorities**. Retrieved March 15, 2004, from: <http://www.Scre.ac.uk/>
- Gething, L. and Boonseng, L. (2000). Strategies for promoting research participation among nurses employed as academics in the university sector. **Nurse Education Today**, 20, 147-154. Retrieved March 15, 2004, from: <http://www.idealibrary.com> on IDEAL.
- Hamel, T. and Larocque, M. (2002). Observations from Quebec: The emergence of research culture in education through legitimacy and universitarization, 1940-2000. **European Educational Research Journal**, 1(1), 99-117.
- King, J.A., Stevahn, L., Ghere, G. & Minnema, J. (2001). Toward a taxonomy of essential evaluator competencies. **American Journal of Evaluation**, 22(2), 229-247.
- Marquardt, M.J. (1996). **Building the learning organization: A systems approach to quantum improvement & global success**. New York: McGraw - Hill.
- Murphy, D.F. (1999). **Developing a culture of evaluation**. Retrieved March 15, 2004, from: <http://www.tesol-france.orh>.
- SCOEA. (2001). **Glossary of Evaluation and Accountability Terms**. Retrieved March 15, 2004, from: <http://www.scoea.bc.ca/glossary2001.thm>
- SCORE center. (2002). Fostering a research culture in schools. **SCORE Newsletter** no. 70 Retrieved March 15, 2004, from: www.score.ac.uk/rie/n170/n170mowat.html

Senge, P.M. (1990). **The fifth discipline: The art and practice of the learning organization**. London: Century Press.

Swieringa, J. and Wierdsma, A. (1992). **Becoming a learning organization: Beyond the learning curve**. Cambridge: Addison-Wesley.

Trochim, W.M.K. (2002). **An evaluative culture**. Retrieved March 5, 2004, from: <http://www.socialresearchmethods.net/kb/evacult.htm>.